

MAŁGORZATA ARSKA-KOTLIŃSKA, ZBIGNIEW DROZDOWSKI

Z BADAŃ DIAGNOSTYCZNOŚCI NIEKTÓRYCH CECH WYZNACZAJĄCYCH STOPIEŃ DYMORFIZMU PŁCIOWEGO

Zjawisko dymorfizmu płciowego stanowi przedmiot zainteresowań badawczych dla wielu dyscyplin naukowych, a wyniki poszukiwań składają się na stosunkowo bogate piśmiennictwo. Nadal jednak szereg spraw zostaje otwartych bądź mniej udokumentowanych. Należą do nich sposoby wyznaczania różnic dymorficznych. Obok skomplikowanych technik laboratoryjnych, zwykle niedostępnych w masowym stosowaniu, wykorzystuje się sposoby proste, opisowe, nie wymagające większego przygotowania, ani też specjalnego oprzyrządowania. Szczególnie często wymienia się wśród nich kształt linii nasady włosów na czole i na karku oraz ustawienie ramion w pozycji supinacyjnej [Drozdowski 1979, 1982]. Przyjmuje się, że: 1) linia nasady włosów na czole ma u mężczyzny kształt zatokowaty, a u kobiety półkolisty, 2) linia nasady włosów na karku ma u mężczyzny dwa szpice, a u kobiety trzy, 3) ramiona i przedramiona w ustawieniu supinacyjnym u mężczyzn dają kształt litery V, a u kobiet Y [Drozdowski 1982]. Częstość występowania typów tych cech w różnych zespołach regionalnych, zawodowych i sportowych była bardzo różna, często budząc wątpliwości co do diagnostyczności wykorzystywanych charakterystyk; pogłębiał je fakt, że zwykle oceny dokonywano w zespołach o różnej liczebności, wyselekcjonowanych, o małej rozpiętości wieku. Korzystając z materiałów archiwalnych Zakładu Antropologii Sportu Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu postanowiliśmy ustosunkować się do niektórych wątpliwości, przedstawiając stosunkowo liczny materiał obserwacyjny.

Analizie poddaliśmy oznaczenia typu linii nasady włosów na czole i na karku oraz ustawienia ramion w pozycji supinacyjnej, zgromadzone u kandydatów na studia w Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach 1975 - 1981. Oznaczenia wymienionych cech wykonano u 6290 mężczyzn i 5111 kobiet, nie wykazujących zaburzeń, które mogły kształt badanych cech zmienić. Wiek badanych wahał się w granicach 18 - 40 lat, a pochodzili oni w zasadzie z całego obszaru Polski, przy pewnej koncentracji kandydatów z ziem północno-zachodnich i centralnych. Rozkład częstości typów badanych cech jest przedstawiony niżej (w %).

Kandydaci	Typ cechy	
	męski	żeński
1. linia nasady włosów na czole	88,54	11,46
2. linia nasady włosów na karku	78,87	21,13
3. typ ustawienia ramion	76,33	23,67

Kandydatki

1. linia nasady włosów na czole	29,07	70,93
2. linia nasady włosów na karku	23,06	76,94
3. typ ustawienia ramion	48,27	51,73

W świetle przytoczonego zestawienia nasuwa się wniosek o różnym stopniu skojarzenia typu poddanej ocenie cechy z płcią metrykalną. W zespole kandydatów największy stopień zgodności występuje w przypadku linii nasady włosów na czole, następnie na karku, a najmniejszy – z typem ustawienia ramion. W zespole kandydatek największą zgodność obserwujemy w przypadku linii nasady włosów na karku, następnie linii nasady włosów na czole, a typ ustawienia ramion można uznać za mało diagnostyczny wobec blisko połowy oznaczeń niezgodnych z płcią metrykalną. Podkreślić również należy, że w przypadku kobiet obserwowane niezgodności występują znacznie częściej aniżeli w zespole mężczyzny – w przypadku linii nasady włosów na czole i typu ustawienia ramion w pozycji supinacyjnej ponad dwukrotnie.

Fakty te nasuwają pewne wnioski dalej idące. Jeżeli bowiem przyjmiemy, że badane cechy mogą służyć do oznaczenia stopnia dymorfizmu płciowego, to w zespole poddanych badaniu kobiet mamy do czynienia z wyraźnie zaznaczonym procesem doboru, zresztą nie zamierzonego w tym względzie. Podkreślić trzeba, że kandydaci na studia do AWF nie byli poddawani uprzednio zamierzonym selekcyjnym zabiegom – poza związanymi z ogólną informacją o wymogach egzaminacyjnych. Największą niezgodność metrykalnej płci oraz typu ustawienia ramion można tłumaczyć zaangażowaniem kończyn górnych w różnych ćwiczeniach fizycznych, modyfikujących obszerność ruchu w stawie łokciowym; z innych opracowań są znane fakty mniejszej obszerności ruchu w różnych stawach u osobników poddawanych niektórym ćwiczeniom fizycznym, np. ćwiczeniom siłowym [Gamburcev 1973]. Ćwiczenia takie, o małej jeszcze w wieku kandydatów intensywności, zostawiały większy ślad w organizmie żeńskim aniżeli męskim, przynajmniej w zakresie omawianej cechy. Nasuwa się także sugestia o konieczności wykorzystania w tego rodzaju ocenach cech, które nie podlegają zmianom pod wpływem bezpośredniego działania bodźców częściej modyfikujących. W omawianym materiale cechami takimi są linia nasady włosów na czole i na karku, a nie typ ustawienia ramion w pozycji supinacyjnej.

Dokonałiśmy także oceny stopnia skojarzenia typu badanych cech z płcią, wyliczając odpowiednie współczynniki asocjacji [Bogucki 1979, Szulc 1961]. W przypadku kształtu linii nasady włosów na czole wynosi on 0,899, linii nasady włosów na karku 0,851, a typu ustawienia ramion w pozycji supinacyjnej 0,551. Silne skojarzenie tych cech z płcią wykazały także wyliczenia odpowiednich wartości chi-kwadrat. Potwierdziły one zmniejszający się stopień diagnostyczności badanych cech – od linii nasady włosów na czole, przez linię nasady włosów na karku, do ustawienia ramion w pozycji supinacyjnej.

W świetle przytoczonych informacji nasuwają się następujące ogólne stwierdzenia: 1) omawiane cechy mogą stanowić pomocnicze kryterium w ocenie stopnia

dymorfizmu płciowego; 2) największa zgodność płci metrykalnej z typem linii nasady włosów na czole i na karku wskazuje na największą diagnostyczność tych dwu cech; 3) typ ustawienia ramion w pozycji supinacyjnej, dający największy stopień niezgodności z płcią metrykalną, może być wykorzystywany do określeń z zachowaniem znacznej ostrożności, szczególnie w zespołach poddawanych ćwiczeniom, które mogłyby tą cechą modyfikować; 4) w ocenie stopnia dymorfizmu płciowego mało przydatne mogą być cechy podlegające zmianom wywoływanym bodźcami modyfikującymi ich kształt w kierunku typu męskiego, zatem w pewnym stopniu „maskulinizującymi”.

PIŚMIENNICTWO

- Drozdowski Z., 1979, *Antropologia sportowa. Morfologiczne podstawy wychowania fizycznego i sportu*. Warszawa—Poznań.
Drozdowski Z., 1982, *Antropometria w zakresie studiów wychowania fizycznego*. Poznań.
Gamburcev V. A., 1973, *Goniometrija čelovečeskogo tela*, Moskwa.
Szulc S., 1961, *Metody statystyczne*. Warszawa.

Zakład Antropologii Sportu
AWF w Poznaniu,
Poznań, ul. Marchlewskiego 27/39

FROM INVESTIGATIONS UPON DIAGNOSTICITY OF CHARACTERS FOR ESTIMATION OF A DEGREE OF SEXUAL DIMORPHISM

by MAŁGORZATA ARSKA-KOTLIŃSKA and ZBIGNIEW DROZDOWSKI

The authors have analysed a degree of sexual dimorphism of three descriptive traits using material comprising candidates for physical education studies. It has been found that the highest diagnosticity is characteristic for a line of hair border along upper edge of the forehead, lower for hair border on the neck while the type of shoulder positioning shows 50% discordancy with the actual sex of a subject.